

Vis steeds belangrijker voor waterschappen

Tekst: Bas van der Wal, Stowa

Fotografie: Frank Bosman,
Jelger Herder en
Sportvisserij Nederland

Al meer dan 700 jaar dragen de waterschappen zorg voor de waterbeheersing en bescherming tegen overstroming. Vanaf 1971 is daar een nieuwe taak bijgekomen: de zorg voor de waterkwaliteit. Door de komst van de Europese Kaderrichtlijn Water is ook vis een rol gaan spelen in het waterbeheer.

De extra aandacht voor de waterkwaliteit sinds de jaren '70 heeft inmiddels al zijn vruchten afgeworpen. Zo zijn de aangetroffen concentraties van veel chemische stoffen spectaculair gedaald. Ook de concentraties aan meststoffen (stikstof en fosfaat) zijn aanzienlijk gedaald. Dit succesvolle

beleid heeft er ook toe geleid dat de biologische waarde van het watersysteem de laatste jaren is toegenomen, al zit het nog niet overal op het gewenste niveau.

Om de waterkwaliteit te beoordelen wordt er de laatste jaren steeds meer gekeken naar de in het water aanwezige flora en fauna. De intro-

ductie van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) in 2000 heeft hieraan een belangrijke impuls gegeven. Het doel van deze Kaderrichtlijn is om de omstandigheden voor flora en fauna te verbeteren, zodat het KRW-voorschrift dat al het Nederlandse oppervlaktewater in 2015 in een 'goede toestand' verkeert wordt

De meerval wordt steeds vaker aangetroffen, maar valt nog steeds onder de Flora- en Faunawet.

Tijdens onderhoudswerkzaamheden wordt zoveel mogelijk gewerkt volgens de gedragscode.

gehaald. Deze goede toestand wordt onder meer gedefinieerd en vastgesteld aan de hand van de in het water aanwezige visgemeenschap.

Flora- en Faunawet

Een tweede belangrijk aandachtspunt voor waterschappen is de Flora- en faunawet. In deze wet zijn diverse voorafgaande wetten en regelingen betreffende planten en dieren samengevoegd. Daarbij zijn Europese richtlijnen voor de bescherming van dieren en hun natuurlijke leefomgeving (habitat) vertaald naar de Nederlandse situatie. De Flora- en faunawet kent een aantal zeer strikte voorwaarden ter bescherming van ongeveer 500 zeldzame of kwetsbare planten- en diersoorten in Nederland. Hieronder vallen bijna alle inheemse zoogdieren, vogels, amfibieën en reptielen. Ook de inheemse vissen zijn beschermd, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet van toepassing is. Verreweg de meeste vissoorten vallen onder die laatste categorie.

De Flora- en faunawet kent drie categorieën beschermde soorten. Deze

worden in verschillende tabellen beschreven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen 'algemene soorten' (tabel 1), 'betrekkelijk zeldzame soorten' (tabel 2) en 'zeldzame en bedreigde soorten' (tabel 3). In tabel 1 zijn geen vissen opgenomen, omdat deze immers onder het regime van de Visserijwet vallen. In tabel 2 worden vier vissoorten genoemd: het bierpje, de kleine modderkruiper, meerval en rivierdonderpad. Acht soorten zijn in tabel 3 opgenomen: de beekprik, bittervoorn, elrits, gestippelde alver, grote modderkruiper, houting, rivierprik en steur. Menselijke activiteiten die een schadelijk effect hebben op die beschermde soorten, zoals het verstoren of beschadigen van nesten, voortplantings- en vaste rust- en verblijfplaatsen, zijn verboden. Van dit verbod kan onder strikte voorwaarden worden afgeweken, mits daarvoor een ontheffing of vrijstelling is verleend.

Gedragscode

De natuur is het werkgebied van de waterschappen. Zij onderhouden kades en dijken, maaien oevers,

baggeren watergangen, etc. Dankzij dit onderhoud aan de natuur wordt het Nederlandse landschap in stand gehouden. Het is daarbij onvermijdelijk dat in bepaalde gevallen ook beschermde vissoorten worden belaagd en mogelijk verstoord. Gezien het grote aantal activiteiten die waterschappen in het veld uitvoeren, zou het van geval tot geval aanvragen van vergunningen of ontheffingen een veel te grote administratieve rompslomp met zich mee brengen. Er wordt daarom gebruik gemaakt van een voorziening die sinds februari 2005 in de wet als gedragscode wordt beschreven.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft de gedragscode voor de waterschappen in juli 2006 goedgekeurd. Deze gedragscode is bedoeld om bij veel voorkomende reguliere werkzaamheden de individuele vergunnings- en ontheffingsprocedures overbodig te maken. De gedragscode geldt in veel gevallen, maar niet alle, als vrijstelling van de ontheffingsplicht voor de soorten uit de tabellen 2 en 3, maar beschrijft ook hoe het welzijn van andere, juridisch minder

beschermd, soorten is gewaarborgd. De waterschappen hebben de gedragscode bijvoorbeeld verankerd in hun waterbeheerplannen en beheer- en onderhoudsplannen. Daarbij worden medewerkers die veldwerkzaamheden uitvoeren waarbij de belangen van flora en fauna in het geding zijn, opgeleid in het herkennen van soorten en werken volgens de gedragscode.

De praktijk

De theorie mag dan zijn afgetimmerd, in de praktijk is het soms een probleem om te weten waar beschermde soorten precies voorkomen. Daarom inventariseren waterschappen hun beheersgebieden op de eventuele aanwezigheid van deze soorten. Daarbij wordt sinds enige tijd samengewerkt met de Gegevensautoriteit Natuur van LNV, die bezig is met de oprichting van een Nationale Databank Flora en Fauna (NDFP). De waterschappen leveren via de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) gegevens aan de NDFP. De waterschappen werken ook samen met Sportvisserij Nederland, onder meer door het uitwisselen van waarnemingen uit de databanken Piscaria (vissen) en Limnodata neerlandica (alle andere aquatische organismen). Tevens wordt er gewerkt aan zogenaamde 'signaleringskaarten' waarmee de kans op het voorkomen van beschermde soorten kan worden geschat. Worden deze soorten aangetroffen dan beschrijft de gedragscode tot tamelijk in detail hoe bij werkzaamheden moet worden gehandeld. Zo staat bijvoorbeeld beschreven dat nesten van vogels en paaiplaatsen van beschermde vissoorten moeten worden gespaard.

Timing

Een hele belangrijke rol in de gedragscode is weggelegd voor het faseren van werkzaamheden. Zo worden maaiwerkzaamheden bij voorkeur na 15 juli en voor 15 maart uitgevoerd. In deze periode vindt er

geen voortplanting van betekenis plaats en hebben planten reeds zaad gezet.

Schoningswerkzaamheden in waterlopen vinden bij voorkeur plaats in de perioden tussen de voortplanting en winterrust van vissen. Zoveel als mogelijk worden de werkzaamheden ook gefaseerd in ruimte en tijd. Dit biedt bescherming voor soorten die frequent, maar diffuus voorkomen – zoals de bittervoorn en het bierpje. Meer informatie over de praktische uitvoering van de code is te lezen in de Gedragscode Flora- en Faunawet voor waterschappen, die is te downloaden van de website van de STOWA (thema Flora- en faunawet).

Recentelijk is de discussie over het tijdstip van uitvoeren van visstandbemonsteringen ten behoeve van de waterkwaliteitsbeoordeling en de Flora- en faunawet weer nieuw leven in geblazen. Er wordt gestreefd naar een compromis waarbij rekening wordt gehouden met het welzijn en de kwetsbaarheid van vis. Er zal bijvoorbeeld zoveel als mogelijk buiten de paaiperiodes en zomermaanden worden bemonsterd. Zomerbemonsteringen blijven in bepaalde wateren (bijv. meren en plassen met open verbindingen naar sloten en kanalen) echter toch nodig om een betrouwbaar beeld van de vispopulatie te kunnen krijgen. Daarbij worden er duidelijke afspraken gemaakt over de wijze van bevissen en het behandelen van de gevangen

vis, met als doel de schade aan vis te voorkomen.

Protocollen

In aanvulling op de landelijke gedragscode hebben de meeste waterschappen inmiddels ook een gebiedsspecifieke uitwerking opgesteld. Veelal is bekend welke beschermde soorten in het gebied voorkomen. De waterschappen hebben daarop zowel werk- als soortprotocollen gemaakt, of zijn daarmee bezig. In de werkprotocollen staat beschreven hoe bij bepaalde activiteiten van het waterschap (baggeren, maaien, onderhoud aan waterkeringen, etc.) gehandeld moet worden om de beschermde soorten te ontzien. In de soortprotocollen (factsheets) die zijn ontwikkeld is de voor elke voor het betreffende gebied relevante beschermde soort alle beschikbare informatie bijeen gebracht. Zo is er bijvoorbeeld in beschreven hoe de soort te herkennen is, waar en hoe deze leeft en wat de gevoeligheden zijn voor waterschapsingrepen. Ook worden er – indien nodig – aanvullend op de algemene gedragscode de do's en don'ts voor waterschapsmedewerkers genoemd.

Momenteel laat de STOWA in samenwerking met de Gegevensautoriteit Natuur een grote set voorbeeld soortprotocollen opstellen. Hierbij wordt er van uitgegaan dat deze door zowel de waterschappen als het Ministerie van LNV zullen worden geaccordeerd.

Waterschapsverkiezingen

Van 13 tot en met 25 november 2008 houden de waterschappen verkiezingen voor een nieuw waterschapsbestuur. Alle 26 waterschappen in Nederland houden in deze periode verkiezingen voor nieuwe waterschapsbesturen. Sportvisserij Nederland neemt samen met diverse natuur-, milieu- en recreatieorganisaties zoals Natuurmonumenten, Reinwater, de Waddenvereniging en de Nederlandse Onderwatersportbond deel aan de lijst Water Natuurlijk. Water Natuurlijk is een onafhankelijke lijst die staat voor schoon en natuurlijk ingericht water waaraan en waarop het goed wonen, werken en recreëren is.